

SKOLVERKETS **ALLMÄNNA RÅD** MED KOMMENTARER

Utbildning för nyanlända elever

Skolverket

Utbildning för nyanlända elever

Beställningsadress:
Wolters Kluwers kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-post: skolverket@wolterskluwer.se
www.skolverket.se/publikationer

Beställningsnr: 16:1513
ISSN: 1403-4549
ISBN: 978-91-7559-225-1

Form: Typisk Form designbyrå
Omslagsbild: Ulf Huett Nilsson / Johnér
Tryck: Elanders Sverige AB, 2016
Upplaga: 60 000 ex

Skolverket, Stockholm 2016

Förord

Från och med den 1 januari 2016 har vissa av bestämmelserna om utbildning för nyanlända elever ändrats. Med anledning av detta har Skolverket arbetat fram nya allmänna råd.

De här allmänna råden ersätter Skolverkets tidigare allmänna råd (SKOLFS 2009:15) för utbildning av nyanlända elever. Råden är även publicerade i Statens skolverks författningssamling, SKOLFS 2016:2.

Det är Skolverkets förhoppning att de här allmänna råden med kommentarer ska fungera som en god hjälp i skolans arbete med att stödja nyanlända elever att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål.

Anna Ekström
Generaldirektör

Eva Blomdahl
Undervisningsråd

Innehåll

Inledning 6

Nyanlända elever 11

1. Förutsättningar för arbetet 14

**2. Inledande bedömning av nyanlända
elevers kunskaper för placering i årskurs
och undervisningsgrupp samt skolform 20**

3. Undervisning för nyanlända elever 27

4. Undervisningstid för nyanlända elever 32

5. Gymnasieutbildning för nyanlända elever 35

Referenser 42

Bilaga 1:

De aktuella bestämmelserna i sin helhet 45

Inledning

Vad de allmänna råden handlar om

De här allmänna råden handlar om hur hemkommuner, huvudmän, rektorer, lärare och övrig skolpersonal kan eller bör arbeta med mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever för att leva upp till författningarnas krav.

Hur materialet är strukturerat

Inledningsvis i materialet finns en beskrivning som ska fungera som bakgrund inför läsningen av de allmänna råden med kommentarer om utbildning för nyanlända elever.

Materialet är därefter indelat i avsnitten:

1. Förutsättningar för arbetet
2. Inledande bedömning av nyanlända elevers kunskaper för placering i årskurs och undervisningsgrupp samt skolform
3. Undervisning för nyanlända elever
4. Undervisningstid för nyanlända elever
5. Gymnasieutbildning för nyanlända elever

Varje avsnitt är i sin tur indelat i följande delar:

Aktuella bestämmelser

Skolverkets allmänna råd utgår alltid från en eller flera bestämmelser. De här allmänna råden grundar sig på bestämmelser i skollagen (SFS 2010:800), skolförordningen (SFS 2011:185) och gymnasieförordningen (SFS 2010:2039) samt läroplanerna.¹ I varje avsnitt framgår inledningsvis vilka bestämmelser avsnittets allmänna råd grundar sig på. Bestämmelserna finns i sin helhet i bilaga 1.

¹ Lgr11 förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet; Lgrsär11 förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan; Lspec11 förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall; Lsam11 förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall; Lgy11 förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan; Lgysär13 förordningen (SKOLFS 2013:148) om läroplan för gymnasiesärskolan.

Allmänna råd

Skolverkets allmänna råd är rekommendationer om hur hemkommuner, huvudmän, rektorer, lärare och övrig skolpersonal kan eller bör handla för att uppfylla kraven i bestämmelserna. Allmänna råd syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning och till att främja en enhetlig rättstillämpning. Råden bör alltså följas, om verksamheten inte handlar på ett annat sätt som gör att kraven i bestämmelserna uppfylls.

Kommentarer

Efter de allmänna råden följer kommentarer som syftar till att underlätta förståelsen av de allmänna råden. Kommentarererna ska ses som ett stöd i läsningen av och arbetet med råden.

De verksamheter och yrkeskategorier som berörs

De här allmänna råden med kommentarer om utbildning för nyanlända elever gäller för de obligatoriska skolformerna och gymnasieutbildningen. För grundskolan gäller avsnitt 1–4. För grundsärskolan, specialskolan och sameskolan gäller avsnitt 1–3. För gymnasieskolan och gymnasiesärskolan gäller avsnitt 1 och 5.

De allmänna råden är uppställda så att de riktar sig till olika mottagare. Vissa av råden vänder sig specifikt till rektorn, medan andra vänder sig direkt till lärare och övrig skolpersonal som arbetar med mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever. Enligt skollagen får rektorn delegera enskilda ledningsuppgifter och beslut till någon som är anställd eller uppdragstagare vid skolenheten.² Den som har fått uppgifter på delegation från rektorn omfattas också av de allmänna råd som vänder sig till rektorn.

Härutöver riktar sig vissa av de allmänna råden specifikt till huvudmannen. Det är huvudmannen som har det övergripande ansvaret för att utbildningen genomförs i enlighet med de författningar som gäller för verksamheten.³ Det innebär att huvudmannen ska ge rektorer, lärare och övrig skolpersonal förutsättningar att följa de allmänna råden.

Det finns också ett råd som riktar sig till den hemkommun som de nyanlända barnen och ungdomarna bor i.

2 2 kap. 10 § skollagen.

3 2 kap. 8 § skollagen.

Hur begrepp används i materialet

Barn, ungdomar och elever

Begreppen barn eller ungdomar används i materialet vid det första mötet med skolväsendet. När barnet eller ungdomen tagits emot i skolväsendet används begreppet elev.

Hemkommun

Med en persons hemkommun avses den kommun som personen är folkbokförd i. För den som är bosatt i landet utan att vara folkbokförd här avses med hemkommun den kommun som han eller hon stadigvarande vistas i eller, om han eller hon saknar stadigvarande vistelseort, den kommun som han eller hon för tillfället uppehåller sig i.⁴

Förberedelseklass

Förberedelseklassen kan väljas för att ge de nyanlända eleverna de kunskaper de behöver för att så tidigt som möjligt kunna ta del av den ordinarie undervisningen.⁵ Förberedelseklassen är inte en form av särskilt stöd.

Nyanländ elev

Med nyanländ elev avses den som har varit bosatt utomlands och som numera är bosatt här i landet eller ska anses bosatt här och som har påbörjat sin utbildning här efter höstterminens start det kalenderår då hon eller han fyller sju år. En elev ska inte längre anses vara nyanländ efter fyra års skolgång här i landet.⁶

Obligatoriska skolformer

De obligatoriska skolformerna är grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan.

Prioriterad timplan

Prioriterad timplan innebär att en nyanländ elev i grundskolan får ges mer undervisning i svenska eller svenska som andraspråk än övriga elever i samma årskurs hos huvudmannen genom en omfördelning av den undervisningstid huvudmannen beslutat.

4 29 kap. 6 § skollagen. Detsamma gäller den som är kvarskriven i en kommun enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481).

5 Prop. 2014/15:45 s. 44.

6 3 kap. 12 a § skollagen.

En elev får omfattas av prioriterad timplan under högst ett år och eleven får inte under denna tid ges mindre undervisning totalt än andra elever i samma årskurs hos huvudmannen.⁷

Skola

Begreppet skola syftar i materialet på de obligatoriska skolformerna, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Begreppet används för att beteckna skolan generellt.

Skolenhet

Med skolenhet avses en organiserad enhet som omfattar verksamhet i en eller flera skolbyggnader som ligger nära varandra, samt den verksamhet som är knuten till enheten och inte bedrivs i någon skolbyggnad. Skolenheten leds av en rektor.⁸

Språkintröduktion

Språkintröduktion är ett av gymnasieskolans fem intröduktionsprogram. Programmet ska ge nyanlända ungdomar en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket, vilken möjliggör för dem att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning.⁹

Studiehandledning på modersmålet

En elev ska få studiehandledning på sitt modersmål, om eleven behöver det.¹⁰ Sådan studiehandledning kan bedrivas av en flerspråkig lärare eller övrig skolpersonal. Det kan också bedrivas av en lärare tillsammans med en studiehandledare som talar elevens modersmål. Det finns inga behörighetskrav för att arbeta som studiehandledare.

Undervisning

Med undervisning avses sådana målstyrda processer som under ledning av lärare eller förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden.¹¹

7 9 kap. 4 a § skolförordningen.

8 1 kap. 3 § och 2 kap. 9 § skollagen.

9 17 kap. 3 § skollagen.

10 5 kap. 4 § skolförordningen och 9 kap. 9 § gymnasieförordningen.

11 1 kap. 3 § skollagen.

Undervisningsgrupp

Begreppet undervisningsgrupp syftar i det här materialet på både den ordinarie undervisningsgruppen och förberedelseklassen. Undervisningsgrupp ska inte förväxlas med begreppet särskild undervisningsgrupp, som är en form av särskilt stöd i de obligatoriska skolformerna.¹²

Utbildning

Med utbildning avses den verksamhet inom vilken undervisning sker utifrån bestämda mål.¹³

Vårdnadshavare

Ett barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år.¹⁴ För ensamkommande barn kan i vissa fall en god man företräda barnet i vårdnadshavares ställe.

Övrig skolpersonal

Med övrig skolpersonal avses bland annat studiehandledare på modersmålet, studie- och yrkesvägledare samt fritidshemmets och elevhälsans personal.

12 3 kap. 11 § skollagen. Se mer om särskild undervisningsgrupp i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:40), *Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*.

13 1 kap. 3 § skollagen.

14 6 kap. 2 § föräldrabalken (1949:381).

Nyanlända elever

Nyanlända elever är en heterogen grupp

Nyanlända elever vistas i Sverige på olika villkor och under olika förhållanden. De kan till exempel vara asylsökande, anhöriginvandrare eller barn till arbetskraftsinvandrare. Det finns även elever vars familjer är papperslösa.¹⁵ Vissa har kommit med sina vårdnadshavare, medan andra har kommit ensamma. Nyanlända elever kan också vara svenska medborgare som till exempel bott utomlands och inte tidigare gått i den svenska skolan.

De nyanlända eleverna är alltså en heterogen grupp och deras skolbakgrund ser också olika ut. Det som de allra flesta nyanlända eleverna har gemensamt är att de har brutit upp från det sammanhang där de tidigare levt och att de oftast inte har svenska som sitt modersmål.

Skollagens definition av nyanlända elever

För att tillhöra gruppen nyanlända elever i enlighet med skollagens definition ska barnet ha varit bosatt utomlands och numera vara bosatt i landet. Barnet ska ha påbörjat sin utbildning här senare än höstterminens start det kalenderår då hon eller han fyller sju år. En elev ska inte längre anses vara nyanländ efter fyra års skolgång här i landet.¹⁶

Barn som anlant till Sverige innan deras skolplikt inträder omfattas inte av skollagens definition, till exempel ett barn som ska börja i förskoleklass. Inte heller barn som lämnat Sverige efter en tids skolgång här och senare under sin skolgång återvänder omfattas av definitionen. Även om en enskild elev inte omfattas av skollagens definition av nyanlända elever ska hon eller han ändå få ta del av de insatser som nyanlända elever har rätt till, om det behövs i det enskilda fallet. Det avgörande ska vara den enskilda elevens behov och om barnets situation är jämförbar med en nyanländ elevs. Det viktiga är att säkerställa att varje enskilt barn

15 29 kap. 2 § andra stycket femte punkten skollagen. Ibland kallas dessa barn för gömda eller papperslösa. Läs mer om barn som vistas i landet utan stöd av myndighetsbeslut eller författning i Skolverkets stödmaterial (2015). *Elever som är papperslösa – rätt till en likvärdig utbildning.*

16 3 kap. 12 a § skollagen.

som anländer till Sverige får bästa möjliga förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål.¹⁷

Rätt till utbildning för vissa barn utan skolplikt

Barn i åldrarna 7–16 år som är bosatta i landet har som huvudregel skolplikt och har rätt till utbildning. Med bosatt i landet avses i skollagen den som ska vara folkbokförd i Sverige. Vissa barn som inte är folkbokförda här ska ändå anses som bosatta i landet. Barn som anses bosatta i landet utan att vara folkbokförda har inte skolplikt, men de har samma rätt till utbildning i de obligatoriska skolformerna som skolpliktiga barn.¹⁸ Det gäller:

- asylsökande barn¹⁹
- barn med vissa tidsbegränsade uppehållstillstånd²⁰
- barn som har rätt till utbildning till följd av EU-rätten²¹
- barn som är familjemedlem till en person som tillhör en främmande makts beskickning²²
- barn som vistas i landet utan stöd av myndighetsbeslut eller författning.²³

Gymnasieutbildningen är frivillig, men nästan alla ungdomar genomgår en sådan utbildning. Ungdomar som inte är folkbokförda i Sverige, men som anses bosatta i landet har som huvudregel rätt till gymnasieutbildning på samma sätt som barn har rätt till utbildning i de obligatoriska skolformerna. Asylsökande ungdomar, ungdomar som beviljats vissa tidsbegränsade uppehållstillstånd och ungdomar som vistas i landet

17 3 kap. 12 a–f §§ skollagen och prop. 2014/15:45 s. 21.

18 7 kap. 2–3 §§ och 29 kap. 2 § skollagen.

19 29 kap. 2 § andra stycket första punkten skollagen.

20 29 kap. 2 § andra stycket andra punkten skollagen och 5 kap. 15 § utlänningslagen (2005:716).

21 29 kap. 2 § andra stycket tredje punkten skollagen.

22 29 kap. 2 § andra stycket fjärde punkten skollagen.

23 29 kap. 2 § andra stycket femte punkten skollagen. Ibland kallas dessa barn för gömda eller papperslösa. Läs mer om barn som vistas i landet utan stöd av myndighetsbeslut eller författning i Skolverkets stödmaterial (2015). *Elever som är papperslösa – rätt till en likvärdig utbildning.*

utan tillstånd har bara rätt till gymnasieutbildning om de påbörjar utbildningen före 18 års ålder.²⁴

Statlig ersättning för vissa kostnader för asylsökande

Kommuner har rätt till statlig ersättning för vissa kostnader för asylsökande. Migrationsverket träffar överenskommelser med och betalar ut ersättning till kommuner som tar emot ensamkommande barn och ungdomar. En kommun eller en fristående skola har också rätt till ersättning för kostnader gällande utbildning för asylsökande barn. Det är bara kommuner som kan ansöka om detta hos Migrationsverket, men i det fall en fristående skola har tagit emot en nyanländ elev har den fristående skolan rätt till motsvarande bidrag, eftersom kommunala och fristående skolor ska ha lika villkor.²⁵

Bestämmelser om nyanlända elevers utbildning

Det är viktigt att ha i åtanke att nyanlända elever omfattas av samma bestämmelser som alla elever när det till exempel gäller skolans värdegrund och kunskapsuppdrag, studie- och yrkesvägledning, elevhälsa, ledning och stimulans samt skolans kompensatoriska uppdrag. Skolans kompensatoriska uppdrag innebär att hänsyn ska tas till elevernas olika behov. En strävan ska vara att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.²⁶

Sedan finns det några bestämmelser som riktar sig specifikt till nyanlända elever. Dessa bestämmelser ska stärka de nyanlända elevernas möjligheter att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål. Det handlar bland annat om åtgärder för nyanlända elever i form av förberedelseklass och möjligheter till prioriterad timplan i de obligatoriska skolformerna samt språkinträdning i gymnasieskolan.²⁷

24 29 kap. 3 § skollagen. En ungdom som är familjemedlem till en person som tillhör en främmande makts beskickning har som huvudregel inte rätt till gymnasieutbildning.

25 1 a §, 2 §, 5–6 §§ förordningen (2002:1118) om statlig ersättning för asylsökande m.fl.

26 1 kap. 4 § skollagen.

27 3 kap. 12 a–f §§ och 17 kap. 3 §, 12 § och 16 § skollagen, 5 kap. 5 a § och 9 kap. 4 a § skolförordningen samt 6 kap. 7–8 §§ gymnasieförordningen.

1. Förutsättningar för arbetet

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen och respektive skolforms läroplan.²⁸

ALLMÄNNA RÅD

.....

Hemkommunen bör

1. genom samarbete med myndigheter säkerställa att nyanlända barn och ungdomar i kommunen så snart som möjligt kommer i kontakt med och får information om skolväsendet.

Huvudmannen bör

2. regelbundet förvissa sig om att rektorn för en skolenhet har tillräckliga resurser för att leva upp till bestämmelserna om mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever för att vid behov kunna omfördela resurserna mellan skolenheterna,
3. ha en långsiktig planering för mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever, samt
4. skapa rutiner för att, med utgångspunkt i den långsiktiga planeringen, följa upp att arbetet med mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever fungerar på skolenheterna och i förekommande fall vidta nödvändiga åtgärder.

Rektorn bör

5. regelbundet informera huvudmannen om behovet av resurser för att ge de nyanlända eleverna förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål samt vilka ytterligare resurser som skolenheten behöver,
 6. se till att det finns rutiner för hur kvalitetsarbetet kring mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever ska bedrivas på skolenheten, samt
 7. analysera lärarnas och övrig skolpersonals behov av kompetensutveckling avseende mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever och ge möjligheter till sådan kompetensutveckling.
-

²⁸ 1 kap. 4 § och 10 §, 2 kap. 8–8 a §§, 10 § och 34 §, 3 kap. 3 § samt 4 kap. 3–5 §§, 10 kap. 24 § och 11 kap. 24 § skollagen, Lgr11 avsnitt 2.8, Lgrsär11 avsnitt 2.8, Lspec11 avsnitt 2.8 och Lsam11 avsnitt 2.8, Lgy11 avsnitt 2.6 och Lgysär13 avsnitt 2.6.

KOMMENTARER

Organisera mottagande av nyanlända barn och ungdomar (punkten 1)

Hemkommunen ansvarar för att barnen ges skolgång och att ungdomar erbjuds plats vid en kommunal skolenhet. Det är viktigt att nyanlända barn och ungdomar samt deras vårdnadshavare utan onödigt dröjsmål kommer i kontakt med det obligatoriska skolväsendet respektive gymnasieutbildningen eller annan utbildning.²⁹ Det är inte närmare reglerat hur snart andra nyanlända barn och ungdomar än asylsökande behöver tas emot i skolväsendet, men det behöver ske så snart som möjligt och utan onödigt dröjsmål.

Asylsökande ska tas emot i grundskoleutbildning eller erbjudas plats i gymnasieutbildning så snart det är lämpligt med hänsyn till deras personliga förhållanden. Det bör dock ske senast en månad efter ankomsten.³⁰ Vad som avses med ”ankomsten” är inte närmare reglerat, men utifrån barnets bästa³¹ är det lämpligt att räkna från när barnet eller ungdomen har ankommit till landet. I de fall då det inte är möjligt att erbjuda skolgång inom en månad kan det dock få ta längre tid. Det kan till exempel handla om att det kommer många nyanlända till kommunen på kort tid. Det kan också vara så att barnet eller ungdomen kommer till kommunen mer än en månad efter ankomsten till Sverige. Det är dock viktigt att kommunerna fortsätter att planera och arbeta för att eleverna ska tas emot i verksamheten så fort det går.

Hemkommunen behöver kontinuerligt föra en dialog med olika myndigheter, till exempel Migrationsverket och socialtjänsten. Det kan också vara värdefullt att föra en dialog med olika organisationer som arbetar med nyanlända för att säkerställa att nyanlända barn och ungdomar i kommunen så snart som möjligt kommer i kontakt med skolväsendet. Det är angeläget att berörda myndigheter och organisationer känner till vilka rutiner som gäller för mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända barn och ungdomar i kommunen. Det är även en fördel om information om kommunens skolorganisation och om

29 Om en elev har fyllt 18 år och är myndig samtalar skolan enbart med eleven, men elevens föräldrar kan alltid involveras om eleven själv önskar det. Vad som fortsättningsvis i materialet anges om vårdnadshavare gäller elever som ännu inte är myndiga.

30 4 kap. 1 a § skolförordningen och 12 kap. 14 § gymnasieförordningen.

31 1 kap. 10 § skollagen.

vad som sker den första tiden i skolan finns översatt till de språk som nyanlända i kommunen behärskar. Barn och ungdomar samt deras vårdnadshavare behöver ges en överblick över vilka utbildningsvägar som finns i det svenska utbildningssystemet och vilka krav som finns för att ta del av de olika utbildningarna.

Genom det fria skolvalet får vårdnadshavare möjlighet att önska placering för sitt barn vid en särskild skolenhet i hela kommunen, inte bara i den kommundel eller stadsdel där de bor. De kan dessutom ansöka om plats på en fristående skola i eller utanför hemkommunen. För att kunna dra nytta av de möjligheter som valfriheten ger, är det bra med information om det fria skolvalet på olika språk.

Ansvara för resursfördelningen (punkterna 2 och 5)

Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och andra författningar.³² Det innebär bland annat att huvudmannen behöver se till att skolenheterna har förutsättningar, till exempel i form av ekonomiska och personella resurser, för att leva upp till bestämmelserna om mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever.³³

I samband med resursfördelningen är det viktigt att huvudmannen tar hänsyn till behoven på de olika skolenheterna och eventuellt omfördelar resurserna, bland annat genom att föra en dialog med rektorerna. Ett betydelsefullt instrument för ökad likvärdighet i utbildningen är att elever ges stöd och stimulans samt att resurser fördelas utifrån elevernas olika förutsättningar och behov.³⁴

Det är rektorn som ansvarar för att ge lärare och övrig skolpersonal på skolenheten förutsättningar för arbetet med nyanlända elever. Rektorn ansvarar också för att fördela resurser med utgångspunkt i elevernas olika förutsättningar och behov.³⁵ Ibland är det inte tillräckligt att omprioritera resurserna på skolenheten, utan rektorn kan även behöva begära mer resurser av huvudmannen. Då kan huvudmannen behöva skjuta till extra resurser

32 2 kap. 8 § skollagen.

33 Försättningsvis i materialet används ibland ”arbete med nyanlända elever” när såväl mottagande av som den fortsatta utbildningen för nyanlända elever avses.

34 1 kap. 4 § och 2 kap. 8 a § skollagen.

35 2 kap. 10 § skollagen.

för att skolenheterna ska kunna leva upp till bestämmelserna i författningarna. Det kan till exempel handla om att skolenheterna får tillgång till lärare och övrig skolpersonal med adekvat kompetens så att elevens rätt till modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet kan tillgodoses. Det är viktigt att huvudmannen inventerar behovet av och tillgången till bland annat lärare med behörighet i svenska som andraspråk, modersmålslärare och studiehandledare på modersmålet i organisationen. Huvudmannen kan i förekommande fall också behöva samordna resurserna mellan skolenheterna för att på så sätt underlätta ett samarbete, till exempel genom fjärrundervisning.

Det systematiska kvalitetsarbetet (punkterna 3, 4 och 6)

I all utbildning ska barnets bästa vara utgångspunkt.³⁶ Grundläggande för barns bästa är att inhämta och beakta deras åsikter. I det systematiska kvalitetsarbetet behöver huvudmannen och rektorn därför göra barnkonsekvensanalyser för att bedöma vilka konsekvenser ett beslut eller en åtgärd får för eleverna. Huvudmannen gör barnkonsekvensanalyser utifrån sitt ansvarsområde och rektorn utifrån sitt.

Huvudmannen och rektorn ska systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.³⁷ Arbetet med nyanlända elever behöver därmed, precis som annan verksamhet i skolan, ingå i det systematiska kvalitetsarbetet. Det betyder att huvudmannen behöver ha en långsiktig och väl förankrad planering för hur arbetet med nyanlända elever ska organiseras. Huvudmannen behöver också ha en långsiktig och väl förankrad planering för hur elevernas kunskapsutveckling följs upp. Det ökar de nyanlända elevernas möjligheter att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål. Huvudmannen behöver också föra en dialog med rektorerna på de olika skolenheterna för att få kunskap om hur arbetet med nyanlända elever och personalens arbetsmiljö fungerar på enheterna. På så sätt kan huvudmannen följa upp och få underlag för utveckling av sin långsiktiga planering.

Rektorn ansvarar för det systematiska kvalitetsarbetet på skolenhetsnivå. Utifrån det utgångsläge och den kunskap om vad som behöver utvecklas i verksamheten, som synliggörs i

36 1 kap. 10 § skollagen.

37 4 kap. 3–4 §§ skollagen.

och med detta arbete, behöver processerna för arbetet med nyanlända elever utvecklas. Då blir det tydligt för all personal vad som ska prioriteras och utvecklas, när och hur olika insatser ska genomföras och vem som ansvarar för vad.³⁸ Med tydliga rutiner får lärare och övrig skolpersonal bättre förutsättningar att ge varje nyanländ elev ett bra mottagande och en god utbildning.

Allas delaktighet är viktigt för ett välfungerande kvalitetsarbete, därför är det angeläget att hitta former för och tillfällen till dialog. Det är centralt med en tydlig roll- och ansvarsfördelning mellan huvudman, rektor, lärare och övrig skolpersonal, där var och en utifrån sin roll och sitt uppdrag, tar ett gemensamt ansvar för att utveckla verksamheten. Om en sådan roll- och ansvarsfördelning saknas finns risk att kvaliteten istället avgörs av enskilda personers insatser.³⁹

Kompetensutveckling för att utveckla arbetet med nyanlända elever (punkten 7)

Huvudmannen ska se till att personalen vid skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling och har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet.⁴⁰ Rektorn har ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter.⁴¹ Lärare och övrig skolpersonal kan behöva kompetensutveckling för att kunna utveckla och förbättra arbetet med nyanlända elever för att de ska kunna utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål. Alla lärare kan behöva kompetensutveckling om till exempel bedömning och uppföljning av nyanlända elevers kunskaper, andraspråksinläring samt språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt i skolans alla ämnen. Även möjligheter till erfarenhetsutbyten mellan skolor och kollegialt lärande kan vara viktiga delar i kompetensutvecklingen. Utöver detta kan studiehandedare på modersmålet och modersmållärare ibland behöva kompetensutveckling om det svenska skolsystemet samt skolans värdegrund och kunskapsuppdrag. Det kan även finnas

38 Se mer om kvalitetsarbetet i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:98), *Systematiskt kvalitetsarbete för skolväsendet*.

39 Skolinspektionens kvalitetsgranskning rapport 2014:03, *Utbildningen för nyanlända elever*, s. 8.

40 2 kap. 34 § skollagen.

41 Lgr11 avsnitt 2.8, Lgrsär11 avsnitt 2.8, Lspec11 avsnitt 2.8, Lsam11 avsnitt 2.8, Lgy11 avsnitt 2.6 och Lgysär13 avsnitt 2.6.

behov av kompetensutveckling för elevhälsan, lärare och övrig skolpersonal om till exempel traumatiserade barn och hedersbegreppet.

2. Inledande bedömning av nyanlända elevers kunskaper för placering i årskurs och undervisningsgrupp samt skolform

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen och skolförordningen.⁴²

ALLMÄNNA RÅD

Huvudmannen bör

1. ha rutiner som säkerställer att rektorn är delaktig i och tar del av den genomförda bedömningen, i de fall inledande bedömningar av nyanlända elevers kunskaper sker vid en central mottagningsenhet eller motsvarande, och
2. skapa förutsättningar för rektorn att säkerställa att den nyanlända eleven både har lämplig placering och får lämplig undervisning under den tid som hennes eller hans kunskaper inledningsvis bedöms.

Rektorn bör

3. ha rutiner så att lärare och övrig skolpersonal så snart som möjligt informeras om att en inledande bedömning av den nyanlända elevens kunskaper behöver göras, hur denna bedömning ska genomföras och vilka som ska medverka i bedömningen,
4. ha rutiner för hanteringen av underlag inför beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp,
5. vid den inledande bedömningen av den nyanlända elevens kunskaper verka för att hon eller han får visa sina kunskaper på sitt starkaste språk, och
6. säkerställa att den nyanlända eleven har lämplig placering och får en lämplig undervisning under den tid som hennes eller hans kunskaper inledningsvis bedöms.

⁴² 1 kap. 4 § och 10 §, 2 kap. 8 §, 3 kap. 3 §, 5 a §, 8 § och 12 a–f §§ skollagen.

Lärare och övrig skolpersonal bör

7. utifrån skolans rutiner genomföra en inledande bedömning av den nyanlända elevens kunskaper och därefter göra en sammantagen analys av allt befintligt underlag inför rektorns beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp, och
8. i samband med den inledande bedömningen av den nyanlända elevens kunskaper uppmärksamma tecken på att hon eller han kan vara i behov av annat stöd än åtgärder för nyanlända och då skyndsamt ge eleven stöd i form av extra anpassningar eller anmäla till rektorn att det finns behov av att göra en utredning om särskilt stöd eller om mottagande i en annan skolform.

KOMMENTARER

Under tiden den nyanlända elevens kunskaper bedöms (punkterna 2 och 6)

För att den nyanlända eleven ska få en lämplig placering och undervisning under den tid som hennes eller hans kunskaper inledningsvis bedöms behöver huvudmannen skapa förutsättningar för rektorerna vid skolenheterna. Det kan till exempel handla om ekonomiska och personella resurser eller lokalfrågor.

Rektorn får avgöra hur undervisningen ska organiseras innan en bedömning av elevens kunskaper gjorts och innan beslut fattats om placering i årskurs och undervisningsgrupp.⁴³ Det kan till exempel vara i en förberedelseklass eller vid en central mottagningsenhet. Det är inte möjligt att under den tid som den inledande bedömningen görs placera en nyanländ elev i en särskild undervisningsgrupp utan att rektorn har fattat ett beslut om särskilt stöd genom åtgärdsprogram.⁴⁴ En nyanländ elev kan inte heller tas emot i grundsärskolan eller specialskolan utan att elevens hemkommun respektive Specialpedagogiska skolmyndigheten har fattat ett beslut om mottagande i någon av dessa skolformer. Om det under den tid som den inledande bedömningen görs uppmärksammas att en nyanländ elev eventuellt tillhör grundsärskolans eller specialskolans målgrupp behöver detta snarast utredas.⁴⁵

⁴³ Prop. 2014/15:45 s. 31.

⁴⁴ 3 kap. 11 § skollagen.

⁴⁵ Se mer om utredning inför mottagande i grundsärskolans i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:20), *Mottagande i grundsärskolan och gymnasiesärskolan*.

I de fall kommuner väljer att organisera verksamheten centralt på en mottagningsenhet eller motsvarande för alla nyanlända elever från olika skolenheter, är det fortfarande den nyanlända elevens ordinarie rektor som har ansvar för eleven, även under denna begränsade tid. Rektorn har alltså ett ansvar oavsett om undervisningen fysiskt bedrivs i skolenhetens lokaler eller inte. Vem som är elevens rektor behöver vara tydligt för eleven och hennes eller hans vårdnadshavare.

Inledande bedömning av nyanlända elevers kunskaper (punkterna 1, 3, 5 och 7)

En inledande bedömning av nyanlända elevers kunskaper är grunden för planeringen och genomförandet av den fortsatta utbildningen.⁴⁶ För de obligatoriska skolformerna ska därför en inledande bedömning av den nyanlända elevens kunskaper ske så snart som möjligt och senast inom två månader från det att eleven har tagits emot inom skolväsendet.⁴⁷ Vid vilken tidpunkt en nyanländ elev ska anses vara mottagen inom skolväsendet är inte närmare reglerat, men det är lämpligt att tiden räknas från den dag då hon eller han har påbörjat sin utbildning på en skolenhet.

Genom den inledande bedömningen ges nyanlända elever möjlighet att visa sina styrkor och förmågor. Rektorn har ett ansvar för att lärare och övrig skolpersonal känner till och följer rutinerna för den inledande bedömningen av nyanlända elevers kunskaper. I de fall denna bedömning sker vid skolenheten behöver rektorn också utse vilka som ska medverka i bedömningen. I de fall huvudmannen har en central mottagningsenhet är det ändå rektorns ansvar att säkerställa att den nyanlända elevens kunskaper bedöms. Huvudmannen behöver därför ha rutiner för hur rektorn vid skolenheten är delaktig i och tar del av den inledande bedömningen. Oavsett om bedömningen sker vid en central mottagningsenhet eller motsvarande eller vid skolenheten är det viktigt att informationen om eleven överförs från de lärare som genomför den inledande bedömningen till de som senare ska undervisa eleven.

Det är önskvärt att bedömningen genomförs på elevens starkaste språk, men det är inte alltid praktiskt möjligt att på kort tid finna till exempel en modersmålslärare som talar det aktu-

46 Med kunskaper avses förmågor som eleven har förvärvat och utvecklat både i och utanför skolan.

47 3 kap. 12 d § skollagen.

ella språket. Det är därför nödvändigt att skolan har ett visst handlingsutrymme att genomföra bedömningen på något annat språk.⁴⁸ Vissa nyanlända elever har tidigare undervisats på ett annat språk än sitt modermål. För dessa elever kan då skolspråket vara det starkaste språket. Rektorn ansvarar för att ta reda på vilket, eller vilka, språk som är elevens starkaste. Därefter behöver en auktoriserad tolk eller annan person som ger språkligt stöd, till exempel modersmåls lärare eller studiehandledare på modersmålet, anlitas vid bedömningen av elevens kunskaper. I sådana fall där det inte inom rimlig tid går att finna en person som kan ge språkligt stöd på elevens starkaste språk kan bedömningen ibland behöva genomföras på något annat språk som eleven behärskar, till exempel engelska. Det är viktigt med en medvetenhet om att det kan få negativa konsekvenser för den nyanlända elevens förutsättningar att visa sina kunskaper om bedömningen inte genomförs på elevens starkaste språk. Vid beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp kan rektorn behöva ta hänsyn till det.

När den inledande bedömningen av en nyanländ elevs kunskaper genomförs är det en fördel om lärare med ämneskunskaper gör bedömningen, eftersom det ger bättre förutsättningar för adekvata bedömningar. Det är också viktigt att lyssna in och ta tillvara de kunskaper och erfarenheter som elev och vårdnadshavare har om elevens situation och om skolan i det eller de länder där eleven tidigare varit bosatt.

Om en nyanländ elev har sådana kunskaper att hon eller han har nått grundskolans kunskapskrav kan frågan om prövning aktualiseras. Den som vill ha betyg från grundskolan har rätt att genomgå prövning för betyg.⁴⁹

Placering i årskurs och undervisningsgrupp (punkterna 4 och 7)

Rektorn ska besluta om placering i årskurs och undervisningsgrupp inom två månader från den dag då eleven har påbörjat sin utbildning på skolenheten.⁵⁰ Det är viktigt att rektorn har rutiner för hanteringen av underlag inför beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp. Inför rektorns beslut behöver lärare och övrig skolpersonal göra en sammantagen analys

48 Prop. 2014/15:45 s. 29.

49 10 kap. 23 § skollagen. Prövning i specialskolan regleras i 12 kap. 23 § skollagen.

50 3 kap. 12 e § skollagen.

av allt befintligt underlag. Placering i årskurs får inte ske slentrianmässigt utifrån en elevs kunskaper eller ålder. Förutom att ta hänsyn till en nyanländ elevs kunskaper och ålder behöver skolan även ta hänsyn till sociala faktorer. En placering av eleven utifrån hennes eller hans kunskapsnivå, utan att ta hänsyn till behovet av kontakter med jämnåriga, kan försvåra möjligheterna till social delaktighet. Bedömningen ska göras i varje enskilt fall och elevens åsikt ska så långt som möjligt vägas in.⁵¹ Om den nyanlända elevens kunskaper har bedömts vid en kommunal skolenhet som inte anordnar den årskurs som eleven placerats i, får eleven omplaceras till en annan skolenhet.⁵²

Det är viktigt att vårdnadshavare får information om vilken årskurs eleven placeras i och om eleven delvis kommer att få undervisning i en förberedelseklass eller få undervisning enligt en prioriterad timplan. En god information till den nyanlända elevens vårdnadshavare kan bidra till ökade möjligheter för dem att stödja eleven i skolarbetet.⁵³

I vissa fall kan det dock tidigt stå klart att en inledande bedömning av en nyanländ elevs kunskaper inte behövs. Så kan till exempel vara fallet om eleven har gått i en svensk utlandsskola under den tid hon eller han bott utomlands. I ett sådant fall kan rektorn omgående besluta om placering i årskurs och ordinarie undervisningsgrupp på heltid.

Vid övergångar behöver den avlämnande skolenheten ge relevant information till den mottagande skolenheten, som aktivt behöver ta emot och använda sig av informationen. Annars finns risken att viktig information går förlorad. Även vid övergångar inom skolenheten behöver relevant information överföras.⁵⁴ När informationsöverföring sker, eller ska ske, är det viktigt att beakta om uppgifterna omfattas av sekretess eller tystnadsplikt.⁵⁵ Samtycke från vårdnadshavare gör det dock möjligt att även lämna över sådana uppgifter som omfattas av sekretess eller tystnadsplikt.

51 1 kap. 10 § skollagen.

52 10 kap. 31 § och 11 kap. 30 § skollagen samt prop. 2014/15:45 s. 32–33.

53 Prop. 2014/15:45 s. 36.

54 Skolverkets stödmaterial (2014), *Övergångar inom och mellan skolor och skolformer – hur övergångar kan främja en kontinuitet i skolgången från förskolan till gymnasieskolan*, s. 16–21.

55 23 kap. 2–4 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och 29 kap. 14 § skollagen.

Om en elev avgår från utbildningen hos en huvudman utan att slutbetyg utfärdats ska rektorn utfärda ett avgångsintyg. Avgångsintyget ska sändas till elevens vårdnadshavare. Om det är känt var eleven ska fortsätta sin utbildning, ska intyget också sändas till huvudmannen för utbildningen.⁵⁶

Om en nyanländ elev, vars kunskaper har bedömts, byter skolenhet är det inte rimligt att elevens kunskaper bedöms ytterligare en gång vid den mottagande skolenheten. Den mottagande skolenheten kan istället använda sig av den inledande bedömningen som genomfördes på den avlämnande skolenheten, men kan också behöva göra egna kompletterande bedömningar. Eleven kan till exempel ha gjort stora framsteg sedan den inledande bedömningen gjordes eller så kan behov av extra anpassningar eller särskilt stöd ha uppmärksammats.

Det förekommer att nyanlända elever byter skolenhet efter relativt kort tid. Den första skolenheten kanske inte ens är färdig med den inledande bedömningen av en elevs kunskaper. Väl förankrade rutiner kan vara ett stöd för att överlämna så användbar information till den mottagande skolenheten som möjligt.

En elev som anländer sent under sin grundskoletid till Sverige och därför inte hinner nå kunskapskraven har rätt att slutföra utbildningen under ytterligare två år efter skolpliktens upphörande, på samma sätt som alla elever.⁵⁷ Men eleven kan också välja att ta steget till ett introduktionsprogram. Det är alltså eleven som väljer om hon eller han ska gå kvar i grundskolan eller påbörja utbildningen på ett av gymnasieskolans introduktionsprogram. Det kan även förekomma att skolplikten förlängs för en elev som inte gått ut högsta årskursen när skolplikten annars skulle ha upphört.⁵⁸

Uppmärksamma behov av extra anpassningar eller särskilt stöd (punkten 8)

Lärare och övrig skolpersonal kan uppmärksamma signaler om att en nyanländ elevs behov inte kan tillgodoses genom en åtgärd för nyanlända elever, till exempel förberedelseklass eller prioriterad timplan. Eleven kan då vara i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd.

56 6 kap. 17–18 §§ skolförordningen.

57 7 kap. 15 § skollagen.

58 7 kap. 13 § skollagen.

Exempel på signaler om att en elev kan vara i behov av särskilt stöd är att hon eller han skulle ha haft behov av särskilt stöd även om eleven hade fått undervisning i det eller de länder eleven tidigare varit bosatt.⁵⁹ Detta ska då, precis som för alla elever, anmälas till rektorn som behöver se till att elevens behov av särskilt stöd utreds.⁶⁰

Om det finns signaler om att en nyanländ elev kan tillhöra grundsärskolans eller specialskolans målgrupp behöver detta utredas och ett beslut om mottagande fattas innan eleven kan tas emot i den aktuella skolformen.⁶¹

59 Prop. 2014/15:45 s. 49.

60 Se mer om extra anpassningar och särskilt stöd i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:40), *Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*.

61 7 kap. 5 och 6 §§ skollagen. Se mer om mottagande i grundsärskolan i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:20) *Mottagande i grundsärskolan och gymnasiesärskolan*.

3. Undervisning för nyanlända elever

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen och skolförordningen.⁶²

ALLMÄNNA RÅD

Rektorn bör

1. ha rutiner för att säkerställa att elever i förberedelseklass så snart som möjligt på heltid kan delta i undervisningen i sin ordinarie undervisningsgrupp.

Lärare och övrig skolpersonal bör

2. utbyta kunskaper och erfarenheter om en nyanländ elev för att följa elevens språk- och kunskapsutveckling i varje ämne, samt
3. gemensamt planera och genomföra undervisningen så att en elev i förberedelseklass så snart som möjligt kan delta i sin ordinarie undervisningsgrupp på heltid samt för att underlätta övergången mellan förberedelseklassen och den ordinarie undervisningsgruppen.

KOMMENTARER

Organisera, planera och genomföra undervisning för nyanlända elever (punkterna 1, 2 och 3)

Rektorn avgör hur undervisningen av nyanlända elever organiseras på lämpligaste sätt på skolenheten. Hon eller han kan till exempel ha beslutat att en elev delvis ska få undervisning i en förberedelseklass. Vad som avses med ”delvis” är inte närmare reglerat. Det kan dock vara lämpligt att den nyanlända eleven följer minst ett, gärna flera, ämnen med sin ordinarie undervisningsgrupp. Det kan också behöva övervägas om det är det bästa för en elev att läsa delar av ett eller flera ämnen med sin ordinarie undervisningsgrupp. Vilket eller vilka ämnen, eller delar av ämnen, eleven följer med sin ordinarie undervisningsgrupp beslutar rektorn om mot bakgrund av resultatet från den inledande bedömningen. Det är däremot inte tillåtet att en elev får all sin

⁶² 1 kap. 10 §, 2 kap. 9–10 §§ och 3 kap. 12 a–f §§ skollagen samt 5 kap. 4 §, 5 a § och 9 kap. 4 a § skolförordningen.

undervisning i förberedelseklassen.⁶³ När eleven deltar i undervisningen med den ordinarie undervisningsgruppen möjliggör det delaktighet. Undervisningen för nyanlända elever ska, precis som för alla elever, följa läroplanen och kursplanerna för aktuell skolform. Undervisningen behöver utgå från de fem centrala områdena för en strukturerad undervisning: planering, genomförande, kunskapsbedömning och betygssättning, uppföljning och dokumentation.⁶⁴

Den bedömning av elevens kunskaper som inledningsvis har genomförts utgör ett underlag för hur den fortsatta undervisningen kan organiseras, planeras och genomföras. Lärarna måste utforma och anpassa all undervisning för att ge stöd och stimulans utifrån varje elevs förutsättningar och behov. Det är viktigt att lärare och övrig skolpersonal verkar för att den nyanlända eleven blir socialt delaktig, vilket skapar goda förutsättningar för utveckling och lärande. Skolan behöver även informera eleven och hennes eller hans vårdnadshavare om hur undervisningen kommer att organiseras samt om skolans värdegrund och kunskapsuppdrag.

Elevhälsan har en avgörande roll, både för den enskilda elevens möjligheter att må bra och att utvecklas i riktning mot utbildningens mål, samt för lärare och övrig skolpersonals arbete med nyanlända elever. Det är också viktigt att nyanlända elever får studie- och yrkesvägledning så att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet tillgodoses. Nyanlända elever behöver, oavsett skolform, få information om utbildningssystemet, sina möjligheter till studier och arbetsmarknadens kompetenskrav.⁶⁵

Det krävs ett medvetet arbete under lång tid för att en nyanländ elev ska kunna erövra de språkliga kunskaper som fordras i skolans olika ämnen. Det tar vanligen mellan sex och åtta år för flerspråkiga elever att utveckla skolspråket så att de kan använda det för olika syften och mottagare.⁶⁶ Lärare i alla ämnen har där-

63 2 kap. 9–10 §§ och 3 kap. 12 f § skollagen.

64 1 kap. 11 § skollagen och 5 kap. 2 § skollagen. Se mer om strukturerad undervisning i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2011:149), *Planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan* samt i Skolverkets stödmaterial (2011), *Kunskapsbedömning i skolan – praxis, begrepp, problem och möjligheter*.

65 Se mer om studie- och yrkesvägledning i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:180), *Arbete med studie- och yrkesvägledning*.

66 Skolverkets forskningsöversikt (2011), *Greppa språket – ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet*, s. 39.

för ett gemensamt ansvar att arbeta språk- och kunskapsutvecklande, något som gynnar alla elever. Språkutvecklingen främjas om undervisningen utgår från innehållet i ämnesundervisningen och inte fokuserar på övningar med isolerade ord och fraser ryckta ur sitt sammanhang. Därför är det inte lämpligt att för ensidigt bli inriktad på elevens kunskaper i svenska.⁶⁷

Studiehandledning på modersmålet och modersmålsundervisning är betydelsefullt för många elevers språk- och kunskapsutveckling.⁶⁸ När eleven får visa sina kunskaper på sitt starkaste språk, vilka annars inte kan uttryckas fullt ut på grund av otillräcklig svenska, stärker det självförtroendet och studiemotivationen. Det möjliggör också för lärare att få en ökad förståelse för elevens faktiska kunskaper i respektive ämne.⁶⁹ Både studiehandledning på modersmålet och modersmålsundervisning kan under vissa förutsättningar genomföras som fjärrundervisning.⁷⁰

Elever med annat modersmål än svenska ska som regel erbjudas modersmålsundervisning, men det är frivilligt för eleverna om de vill läsa ämnet eller inte.⁷¹ Om modersmålet används parallellt med andraspråket svenska gynnar det elevens språk- och kunskapsutveckling.⁷²

Undervisningen i de obligatoriska skolformerna ska omfatta antingen undervisning i ämnet svenska som andraspråk eller i ämnet svenska. Undervisning i svenska som andraspråk ska anordnas för de elever som bedöms behöva det.⁷³ Rektor fattar beslut om denna undervisning för en elev, vilket innebär att

67 Vetenskapsrådets rapportserie 6:2010 (2010), *Nyanlända och lärande – en forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*, s. 75.

68 Skolverkets stödmaterial (2015), *Studiehandledning på modersmålet – att stödja kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga elever*.

69 Vetenskapsrådets rapportserie 6:2010 (2010), *Nyanlända och lärande – en forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*, s. 85.

70 1 kap. 3 § skollagen och 5 a kap. 1–4 §§ skolförordningen. Med fjärrundervisning avses interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid.

71 10 kap. 4 och 7 §§, 11 kap. 6 och 10 §§, 12 kap. 4 och 7 §§ och 13 kap. 4 och 7 §§ skollagen.

72 Axelsson m fl (2002), *Den röda tråden – utvärdering av Stockholm stads satsning – målområde, språkutveckling och skolresultat*, s. 23.

73 10 kap. 4 §, 11 kap. 6 §, 12 kap. 4 § och 13 kap. 4 § skollagen samt 5 kap. 14–15 §§ skolförordningen.

det inte går att fatta generella beslut om att hela grupper på en skola läser svenska som andraspråk. Svenska som andraspråk kan genom sin struktur och sitt innehåll göra det möjligt för elever som inte har svenska som modersmål att få stöd i sin språk-utveckling genom en undervisning som bygger på att det är ett andraspråk som ska utvecklas.⁷⁴

Oavsett vilken organisatorisk modell skolan tillämpar är det viktigt att den är genomtänkt, att skolans samtliga relevanta aktörer är med, att det finns resurser att stötta de nyanlända eleverna pedagogiskt och socialt, att skolan följer upp deras utveckling samt att eleverna betraktas och behandlas utifrån individuella förutsättningar och behov.⁷⁵ Det är även viktigt att lärare och övrig skolpersonal utbyter kunskaper och erfarenheter om en elevs språk- och kunskapsutveckling.

Undervisning i förberedelseklass (punkterna 1, 2 och 3)

Förberedelseklassen kan väljas för att ge de nyanlända eleverna de kunskaper de behöver för att så tidigt som möjligt kunna ta del av undervisningen i den ordinarie undervisningsgruppen.⁷⁶ Det finns inte någon skyldighet att inrätta förberedelseklasser, men för många elever kan det vara lämpligt att undervisningen organiseras på det sättet. En framgångsfaktor är att rektorn tar ett tydligt ansvar som pedagogisk ledare för undervisningen i förberedelseklassen.⁷⁷ Rektorn behöver ha rutiner för att säkerställa att elever i förberedelseklass så snart som möjligt på heltid kan delta i undervisningen i sin ordinarie undervisningsgrupp.

Undervisningen i förberedelseklassen i ett ämne ska upphöra så snart eleven bedöms kunna följa undervisningen i det ämnet i den ordinarie undervisningsgruppen. Det innebär att undervisningen i olika ämnen successivt flyttas över till den ordinarie undervisningsgruppen. För att bedöma om en elev kan tillgodogöra sig undervisningen i den ordinarie undervisningsgruppen

74 Vetenskapsrådets rapportserie 6:2010 (2010), *Nyanlända och lärande – en forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*, s. 84.

75 Bunar N. (2015), *Nyanlända och lärande – mottagande och inkludering*, s. 31.

76 Prop. 2014/15:45 s. 44.

77 Skolinspektionens kvalitetsgranskning rapport 2014:03 (2014), *Utbildningen för nyanlända elever*, s. 21.

får inte hennes eller hans språkkunskaper ensamt vara avgörande.⁷⁸

Lärare och övrig skolpersonal behöver fortlöpande bedöma hur elevens kunskaper i olika ämnen utvecklas under tiden i förberedelseklassen. På så sätt kan eleven förberedas på att successivt få ökad undervisning i den ordinarie undervisningsgruppen. Om samarbetet mellan personalen i förberedelseklassen och i den ordinarie undervisningsgruppen fungerar väl och det finns tydliga rutiner kan det påskynda elevens övergång. Med en god tillgång till studiehandledning på modersmålet kan eleven ha möjlighet att övergå till den ordinarie undervisningsgruppen i ett tidigare skede än annars.

Undervisningen i förberedelseklassen ska så långt som möjligt, ifråga om såväl lokaler som verksamhet, bedrivas i nära anslutning till annan undervisning.⁷⁹ I de fall förberedelseklassen är separat placerad inom skolenheten riskerar det att begränsa elevens förutsättningar att successivt delta mer och mer i undervisningen i den ordinarie undervisningsgruppen. Det kan också leda till att en nyanländ elev får svårare att lära känna övriga elever i den ordinarie undervisningsgruppen. Även samarbete mellan lärare och övrig skolpersonal i förberedelseklassen och i den ordinarie undervisningsgruppen kan försvåras.

I all undervisning, i såväl förberedelseklassen som i den ordinarie undervisningsgruppen, behöver lärarna betona elevernas styrkor och utmana eleverna, istället för att påtala brister. Det handlar alltså om att utforma en lärmiljö där alla lär av varandra och som bygger på dialog och samarbete.

78 Prop. 2014/15:45 s. 46–47.

79 5 kap. 5 a § skolförordningen.

4. Undervisningstid för nyanlända elever

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen och skolförordningen.⁸⁰

ALLMÄNNA RÅD

Rektorn bör

1. ha rutiner för beslut om prioriterad timplan och för att säkerställa att tiden mellan olika ämnen vid behov omfördelas för elever med prioriterad timplan.

Lärare och övrig skolpersonal bör

2. vid behov informera rektorn ifall ett beslut om en elevs prioriterade timplan behöver förändras eller avslutas.

KOMMENTARER

Prioriterad timplan (punkterna 1 och 2)

För en nyanländ elev ska den totala undervisningstiden, efter ett beslut om placering i årskurs, motsvara minst den tid som återstår för övriga elever i den årskursen under den kvarvarande skoltiden.⁸¹ Huvudmannen får besluta om ytterligare undervisningstid generellt för elever, utöver den garanterade undervisningstiden och eleverna är i så fall skyldiga att delta.⁸²

Genom en prioriterad timplan kan en nyanländ elev ges mer undervisning i svenska som andraspråk eller svenska än övriga elever i samma årskurs genom en omfördelning av undervisningstiden. Rektorn får besluta om prioriterad timplan om det behövs för att eleven så snart som möjligt ska kunna tillgodogöra sig undervisningen i den undervisningsgrupp som eleven normalt hör till. En elev får omfattas av prioriterad timplan un-

80 1 kap. 10 § och 9 kap. 4 a § skolförordningen.

81 10 kap. 5 § skollagen.

82 7 kap. 17 § skollagen och 9 kap. 3 § skolförordningen. Se även förordningen (2013:69) om försöksverksamhet med ökad undervisningstid i svenska eller svenska som andraspråk för nyanlända elever i grundskolan.

der högst ett år och eleven får inte under denna tid ges mindre undervisning totalt än andra elever i samma årskurs.⁸³ Möjligheten att omfördela undervisningstiden gäller alltså endast under en begränsad tid och avsikten är inte att eleven, efter avslutad undervisning enligt prioriterad timplan, ska kompenseras för de timmar som omfördelats från ett eller flera ämnen. Den totala tiden blir alltså inte mindre, men däremot kan tiden i varje ämne som prioriteras bort bli mindre. Detta, till skillnad från anpassad studiegång, som är en form av särskilt stöd, där avvikelser får göras från timplanen samt de ämnen och mål som annars gäller för utbildningen.⁸⁴

Prioriterad timplan kan vara ett alternativ för de elever som skolan bedömer skulle gynnas av att under en begränsad tid få koncentrera sig särskilt på ämnet svenska som andraspråk, vilket möjliggör lärande i skolans övriga ämnen.⁸⁵

Rektorn behöver ha rutiner för beslut om prioriterad timplan och för att säkerställa att tiden mellan olika ämnen vid behov omfördelas. Rektorn behöver se till hela processen och säkerställa att hon eller han har ett tillräckligt bra beslutsunderlag. I vilken mån prioriterad timplan ska tillämpas och i vilken mån en elev delvis ska få undervisning i förberedelseklass kräver var för sig separata beslut.⁸⁶ Det är inte reglerat hur beslut om prioriterad timplan ska dokumenteras, men en dokumentation behövs för att kunna utvärdera om insatsen har haft önskad effekt.

När rektorn fattar ett beslut om prioriterad timplan behöver hon eller han utgå från elevens behov och vara uppmärksam på att beslutet inte ska försvåra elevens möjligheter att nå kunskapskraven i övriga ämnen. När ett ämne inte längre är bortprioriterat följer eleven undervisningen i det ämnet med sin ordinarie undervisningsgrupp. Den inledande och fortlöpande bedömningen av den nyanlända elevens kunskaper kan utgöra underlag för rektorns beslut om prioriterad timplan. När rektorn har fattat beslutet är det lärarnas och den övriga skolpersonalens ansvar att fortsätta att följa elevens kunskapsutveckling och vid behov informera rektorn om behov av att omfördela tiden mellan olika ämnen.

83 9 kap. 4 a § skolförordningen.

84 3 kap. 12 § skollagen.

85 Prop. 2014/15:45 s. 39.

86 Prop. 2014/15:45 s. 45.

Ett exempel på när prioriterad timplan kan tillämpas är när en elev bedöms ha förutsättningar att hinna ikapp i de andra ämnena efter att under en begränsad tid ha getts mer undervisning i svenska som andraspråk eller svenska. Ett annat exempel kan vara en prioriterad timplan som kombineras med utökad undervisningstid för att eleven ska ha förutsättningar att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.⁸⁷

Ett exempel på hur prioriterad timplan kan organiseras är att en elevs undervisningstid, under en kortare period, omfördelas så att hon eller han läser svenska som andraspråk istället för ett ämne, för att sedan läsa svenska som andraspråk istället för ett annat ämne.

Ett alternativ utöver att använda sig av prioriterad timplan är att skolan förutom undervisning enligt ordinarie timplan också ger eleven extra undervisning i svenska som andraspråk. Dessutom finns möjligheten för rektorn att fatta beslut om anpassad studiegång inom ramen för bestämmelserna om särskilt stöd, när så anses befogat.⁸⁸

87 Prop. 2014/15:45 s. 39.

88 Prop. 2014/15:45 s. 39.

5. Gymnasieutbildning för nyanlända elever

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen och gymnasieförordningen.⁸⁹

ALLMÄNNA RÅD

.....

Huvudmannen bör

1. ha rutiner för den inledande bedömningen av språkkunskaperna hos de nyanlända ungdomar som ska tas emot på språkinträdning i gymnasieskolan, och
2. ha rutiner för hur rektorn vid den skolenhet där en nyanländ elev ska tas emot tar del av den genomförda bedömningen, i de fall inledande bedömningar av nyanlända elevers språkkunskaper sker vid en central enhet inom huvudmannens organisation.

Rektorn bör

3. ha rutiner för att säkerställa att kunskapsutvecklingen hos en elev på språkinträdning fortlöpande bedöms, så att eleven så snart som möjligt kan komma vidare i sin utbildning, och
4. verka för att den nyanlända eleven får visa sina kunskaper i olika ämnen på sitt starkaste språk.

Lärare och övrig skolpersonal bör

5. utbyta kunskaper och erfarenheter om en nyanländ elev för att följa elevens språk- och kunskapsutveckling i varje ämne,
 6. gemensamt planera och genomföra undervisningen så att en elev på språkinträdning så snart som möjligt kan komma vidare i sin utbildning, och
 7. uppmärksamma tecken på att en nyanländ elev kan vara i behov av annat stöd än åtgärder för nyanlända och då skyndsamt ge eleven stöd i form av extra anpassningar eller anmäla till rektorn att det finns behov av att göra en utredning om särskilt stöd eller om mottagande i en annan skolform.
-

⁸⁹ 2 kap. 8 §, 3 kap. 5 a § och 8 §, 17 kap. 3, 12 och 16 §§ skollagen samt 6 kap. 7–8 §§ gymnasieförordningen.

KOMMENTARER

Inför mottagande på språkintröduktion i gymnasieskolan (punkterna 1 och 2)

Inför mottagande av en nyanländ elev på språkintröduktion ska en bedömning av hennes eller hans språkkunskaper göras i god tid.⁹⁰ Vad som menas med ”i god tid” är inte närmare reglerat. Ett riktmärke kan vara motsvarande tidsåtgång som vid den inledande bedömningen av nyanlända elevers kunskaper i de obligatoriska skolformerna. Det innebär att ett riktmärke kan vara att elevens språkkunskaper bedöms så snart som möjligt och senast inom två månader från det att hon eller han tagits emot i skolväsendet. I de fall den nyanlända elevens kunskaper redan har bedömts i någon av de obligatoriska skolformerna kan bedömningen av hennes eller hans språkkunskaper troligen ske ännu snabbare.

När en nyanländ elevs språkkunskaper bedöms inför mottagande till språkintröduktion är det viktigt att uppmärksamma att kunskaper kan vara förvärvade och utvecklade både i och utanför skolan. Många nyanlända elever har teoretiska och praktiska kunskaper kopplade till olika yrken. Dessa kunskaper är viktiga att både bekräfta och ta vara på inför den fortsatta utbildningen.

Vissa kommuner väljer att organisera bedömningen av nyanlända elevers kunskaper centralt på en antagningsenhet, en mottagningsenhet eller motsvarande. I dessa fall behöver rektorn vid den gymnasieskolenhet som ska ta emot eleven ta del av den genomförda bedömningen. Huvudmannen behöver därför ha tydliga rutiner för hur detta kan organiseras.

Övergången från de obligatoriska skolformerna till gymnasieutbildningen är generellt sett komplex för alla elever. Nyanlända elever kan särskilt behöva uppmärksammas vid övergången.⁹¹ Det är inte självklart att alla nyanlända elever ska gå på språkintröduktion. Under förutsättning att eleven är behörig till ett nationellt program kan hon eller han gå önskat program.

90 6 kap. 7 § gymnasieförordningen.

91 Skolverkets stödmaterial (2014), *Övergångar inom och mellan skolor och skolformer – hur övergångar kan främja en kontinuitet i skolgången från förskolan till gymnasieskolan*, s. 15 och 25.

Organisera, planera och genomföra undervisning för nyanlända elever (punkterna 3, 4, 5 och 6)

Utbildningen på språkintröduktion ska följa en plan för utbildningen som beslutas av huvudmannen. Hur utbildningen för eleven på språkintröduktion utformas, vilka ämnen eller kurser hon eller han kan delta i, är alltid en bedömning som måste göras individuellt. Varje elev ska ha en individuell studieplan som rektorn har ansvar för att skolan, i dialog med eleven, upprättar och vid behov reviderar.⁹²

Språkintröduktion ska innehålla undervisning i grundskoleämnena svenska eller svenska som andraspråk. I övrigt ska språkintröduktion innehålla de ämnen och kurser som den nyanlända eleven behöver för sin fortsatta utbildning.⁹³ I all undervisning, såväl på språkintröduktion som i övrig utbildning, behöver lärarna betona elevernas styrkor och utmana eleverna, istället för att påtala brister. Det handlar alltså om att utforma en lärmiljö där alla lär av varandra och som bygger på dialog och samarbete.

Rektorn behöver skapa rutiner för att säkerställa att kunskapsutvecklingen hos en nyanländ elev på språkintröduktion i gymnasieskolan fortlöpande bedöms, så att hon eller han så snart som möjligt kan komma vidare i sin utbildning. Vidare behöver rektorn verka för att den nyanlända eleven inledningsvis får visa sina kunskaper på sitt starkaste språk. Det är inte alltid möjligt att finna någon person som talar det aktuella språket och skolan behöver därför ha ett visst handlingsutrymme för att bedöma elevernas kunskaper på något annat språk som eleven behärskar, till exempel engelska. Vissa nyanlända elever har tidigare undervisats på ett annat språk än sitt modermål. För dessa elever kan då skolspråket vara det starkaste språket. Det är viktigt med en medvetenhet om att det kan få negativa konsekvenser för den nyanlända elevens förutsättningar att visa sina kunskaper om inte eleven inledningsvis får visa sina kunskaper på sitt starkaste språk.

När läraren analyserar elevens språkliga förmåga räcker det inte med att konstatera att eleven har ett fungerande vardagspråk och ett gott flyt, utan analysen måste ha en tydlig inriktning på hur väl eleven behärskar ett skolspråk.⁹⁴ Det krävs ett

92 17 kap. 7 § skollagen, Lgy11 avsnitt 2.6.

93 6 kap. 8 § gymnasieförordningen.

94 Skolverkets stödmaterial (2013), *Introduktionsprogrammet språkintröduktion*, s. 6.

medvetet arbete under lång tid för att en nyanländ elev ska erövra de språkliga kunskaper som fordras i gymnasieutbildningens olika ämnen och kurser. Det tar vanligen mellan sex och åtta år för flerspråkiga elever att utveckla skolspråket så att de kan använda det för olika syften och mottagare.⁹⁵ Lärare i alla ämnen och kurser har därför ett ansvar att arbeta språk- och kunskapsutvecklande, något som gynnar alla elever. Språkinläringen främjas om undervisningen utgår från innehållet i undervisningen och inte fokuserar på övningar med isolerade ord och fraser ryckta ur sitt sammanhang. Därför är det inte lämpligt att för ensidigt bli inriktad på elevens kunskaper i svenska.⁹⁶

Studiehandledning på modersmålet och modersmålsundervisning är betydelsefullt för många elevers språk- och kunskapsutveckling.⁹⁷ När eleven får visa sina kunskaper på sitt starkaste språk, vilka annars inte kan uttryckas fullt ut på grund av otillräcklig svenska, stärker det självförtroendet och studiemotivationen. Det möjliggör också för lärare att få en ökad förståelse för elevens faktiska kunskaper i respektive ämne.⁹⁸ Både studiehandledning på modersmålet och modersmålsundervisning kan under vissa förutsättningar genomföras som fjärrundervisning.⁹⁹

Elever med annat modersmål än svenska ska som regel erbjudas modersmålsundervisning, men det är frivilligt för eleverna om de vill läsa ämnet eller inte.¹⁰⁰ Om modersmålet används parallellt med andraspråket svenska gynnar det elevens språk- och kunskapsutveckling.¹⁰¹

95 Skolverkets forskningsöversikt (2011), *Greppa språket – ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet*, s. 39.

96 Vetenskapsrådets rapportserie 6:2010 (2010), *Nyanlända och lärande – en forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*, s. 75.

97 9 kap. 9 § gymnasieförordningen. Se mer om studiehandledning på modersmålet i Skolverkets stödmaterial (2015), *Studiehandledning på modersmålet – att stödja kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga elever*.

98 Vetenskapsrådets rapportserie 6:2010 (2010), *Nyanlända och lärande – en forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*, s. 85.

99 1 kap. 3 § skollagen och 4 a kap. 2–3 §§ gymnasieförordningen. Med fjärrundervisning avses interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid.

100 15 kap. 19 § skollagen.

101 Axelsson m fl (2002), *Den röda tråden – utvärdering av Stockholm stads storsatsning – målområde, språkutveckling och skolresultat*, s. 23.

En elev som har ett annat språk än svenska som modersmål får läsa svenska som andraspråk som gymnasiegemensamt eller gymnasiesärskolegemensamt ämne och svenska som individuellt val.¹⁰² Svenska som andraspråk kan genom sin struktur och sitt innehåll göra det möjligt för elever som inte har svenska som modersmål att få stöd i sin språkutveckling genom en undervisning som bygger på att det är ett andraspråk som ska utvecklas.¹⁰³

Nyanlända elever kan även ha rätt att delta i utbildning i svenska för invandrare från och med andra kalenderhalvåret det år hon eller han fyller 16 år.¹⁰⁴ För att underlätta social delaktighet med jämnåriga kan utbildningen i svenska för invandrare ges vid gymnasieskolan istället för vid den kommunala vuxenutbildningen.

För att skapa så goda förutsättningar som möjligt för den nyanlända elevens utveckling och lärande är det viktigt att lärare och övrig skolpersonal samarbetar och kommunicerar med eleven och hennes eller hans vårdnadshavare. Det är också viktigt att lyssna in och ta tillvara de kunskaper och erfarenheter som eleven och vårdnadshavare har om elevens situation samt om skolan i det eller de länder där eleven tidigare varit bosatt.

Elevhälsan har en avgörande roll, både för den enskilda elevens möjligheter att må bra och att utvecklas i riktning mot utbildningens mål, samt för lärare och övrig skolpersonals arbete med nyanlända elever. Det är också viktigt att nyanlända elever får studie- och yrkesvägledning så att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet tillgodoses. Nyanlända elever behöver, oavsett skolform, få information om utbildningssystemet, sina möjligheter till studier och arbetsmarknadens kompetenskrav.¹⁰⁵

När en elev byter gymnasieprogram behöver information om eleven överföras till det mottagande programmet. Det gäller oavsett om det nya programmet ges vid samma skolenhet eller om eleven byter skolenhet. Rektorn, lärare och övrig skolpersonal vid det program som eleven ska börja på behöver aktivt ta

102 4 kap. 11 § gymnasieförordningen.

103 Vetenskapsrådets rapportserie 6:2010 (2010), *Nyanlända och lärande – en forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*, s. 84.

104 20 kap. 31 § (ny lydelse den 1 juli 2016) och 29 kap. 2 och 3 §§ skollagen samt 6 kap. 8 gymnasieförordningen.

105 Se mer om studie- och yrkesvägledning i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:180) *Arbete med studie- och yrkesvägledning*.

emot och använda sig av informationen. Det är därför viktigt att rektorn skapar rutiner för att säkerställa att information om en nyanländ elev förs vidare till det program, inom eller utom skolenheten, som eleven ska börja på eller till den skolform som eleven ska börja i.¹⁰⁶ När informationsöverföring sker, eller ska ske, är det viktigt att beakta om uppgifterna omfattas av sekretess eller tystnadsplikt.¹⁰⁷ Samtycke från vårdnadshavare gör det dock möjligt att även lämna över sådana uppgifter som omfattas av sekretess eller tystnadsplikt.

Oavsett vilken organisatorisk modell skolan tillämpar är det viktigt att den är genomtänkt, att skolans samtliga relevanta aktörer är med, att det finns resurser att stötta de nyanlända eleverna pedagogiskt och socialt, att skolan följer upp deras utveckling samt att eleverna betraktas och behandlas utifrån individuella förutsättningar och behov.¹⁰⁸ Det är även viktigt att lärare och övrig skolpersonal utbyter kunskaper och erfarenheter om en elevs språk- och kunskapsutveckling.

Uppmärksamma behov av extra anpassningar eller särskilt stöd (punkten 7)

Lärare och övrig skolpersonal kan uppmärksamma signaler om att en nyanländ elevs behov inte kan tillgodoses genom en åtgärd för nyanlända elever, utan att hon eller han kan vara i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd.

Signaler om att eleven kan vara i behov av särskilt stöd kan till exempel vara att hon eller han skulle ha haft behov av särskilt stöd även om eleven hade fått undervisning i det eller de länder eleven tidigare varit bosatt.¹⁰⁹ Detta ska då, precis som för alla elever, anmälas till rektorn som behöver tillsätta en utredning för att ta reda på om eleven är i behov av särskilt stöd. Då ansvarar rektorn för att behovet av särskilt stöd skyndsamt utreds.¹¹⁰

106 Av 8 kap. 9 § och 20–22 §§ gymnasieförordningen framgår att en elev som slutar på språkintröduktion i olika fall ska få olika dokument, till exempel ett gymnasieintyg eller utdrag ur betygskatalogen.

107 23 kap. 2–4 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och 29 kap. 14 § skollagen.

108 Bunar N. (2015), *Nyanlända och lärande – mottagande och inkludering*, s. 31.

109 Prop. 2014/15:45 s. 49.

110 Se mer om extra anpassningar och särskilt stöd i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:40), *Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*.

Om det finns signaler om att en nyanländ elev kan tillhöra gymnasiesärskolans målgrupp behöver detta utredas och hemkommunen behöver fatta ett beslut om mottagande i gymnasiesärskolan innan eleven kan tas emot i skolformen.¹¹¹ Hemkommunen får erbjuda språkintröduktion i gymnasieskolan till elever som tillhör gymnasiesärskolans målgrupp.¹¹²

111 Se mer om mottagande i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:20) *Mottagande i grundskolan och gymnasiesärskolan.*

112 17 kap. 16 § tredje stycket skollagen.

Referenser

Lagar

Skollagen (2010:800)

Föräldrabalken (1949:381)

Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Förordningar

Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

Förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall

Förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall

Förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan

Förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan

Förordningen (SKOLFS 2013:148) om läroplan för gymnasiesärskolan

Förordningen (2002:1118) om statlig ersättning för asylsökande m.fl.

Gymnasieförordningen (2010:2039)

Skolförordningen (2011:185)

Förordning (2013:69) om försöksverksamhet med ökad undervisningstid i svenska eller svenska som andraspråk för nyanlända elever i grundskolan

Förarbeten

Regeringens proposition 2014/15:45, *Utbildning för nyanlända elever – mottagande och skolgång.*

Skolverkets allmänna råd

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2011:149) *Planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan.*

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:98) *Systematiskt kvalitetsarbete för skolväsendet.*

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:20) *Mottagande i grundsärskolan och gymnasiesärskolan.*

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:180) *Arbete med studie- och yrkesvägledning.*

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:40) *Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram.*

Övrigt

Axelsson, M., Lenartson-Hokkanen, I. & Sellgren, M. (2002) *Den röda tråden – utvärdering av Stockholm stads storsatsning – målområde, språkutveckling och skolresultat.*

Bunar, N. (2015), *Nyanlända och lärande – mottagande och inkludering.*

Skolinspektionens kvalitetsgranskning rapport 2014:03 (2014), *Utbildningen för nyanlända elever.*

Skolverkets forskningsöversikt (2011) *Greppa språket – ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet.*

Skolverkets stödmaterial (2011) *Kunskapsbedömning i skolan – praxis, begrepp, problem och möjligheter.*

Skolverkets stödmaterial (2013) *Introduktionsprogrammet Språkintroduktion.*

Skolverkets stödmaterial (2014) *Övergångar inom och mellan skolor och skolformer – hur övergångar kan främja en kontinuitet i skolgången från förskolan till gymnasieskolan.*

Skolverkets stödmaterial (2015) *Elever som är papperslösa – rätt till en likvärdig utbildning.*

Skolverkets stödmaterial (2015) *Studiehandledning på modersmålet – att stödja kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga elever.*

Vetenskapsrådets rapportserie 6:2010 (2010), *Nyanlända och lärande. En forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan.*

Bilaga 1: De aktuella bestämmelserna i sin helhet

De allmänna råden utgår från följande bestämmelser.

Skollagen (2010:800)

1 kap. 4 § Syftet med utbildningen inom skolväsendet

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.

1 kap. 10 § Särskild hänsyn till barnets bästa

I all utbildning och annan verksamhet enligt denna lag som rör barn ska barnets bästa vara utgångspunkt. Med barn avses varje människa under 18 år.

Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas.

Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2 kap. 8 § Huvudmannens ansvar för utbildningen

Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar.

2 kap. 8 a § Kommuners resursfördelning

Kommuner ska fördela resurser till utbildning inom skolväsendet efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov.

2 kap. 9 § Rektor och förskolechef

Det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor. Det pedagogiska arbetet vid en förskoleenhet ska ledas och samordnas av en förskolechef. Dessa ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.

Rektorn och förskolechefen ska benämnas på detta sätt. Dessa benämningar ska förbehållas den som har en anställning som rektor eller förskolechef.

En ställföreträdare får utses för en rektor eller en förskolechef.

2 kap. 10 § Rektor och förskolechef

Rektorn och förskolechefen beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Rektorn och förskolechefen fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter i denna lag eller andra författningar.

Rektorn och förskolechefen får uppdra åt en anställd eller en uppdragstagare vid förskole- eller skolenheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att fullgöra enskilda ledningsuppgifter och besluta i frågor som avses i första stycket, om inte annat anges.

2 kap. 34 § Kompetensutveckling

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling.

Huvudmannen ska se till att förskollärare, lärare och annan personal vid förskole- och skolenheterna har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet.

3 kap. 3 § Barnens och elevernas lärande och personliga utveckling

Alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som till följd av funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika kunskapskrav

som finns ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

3 kap. 5 a § Stöd i form av extra anpassningar

Om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov, uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, ska eleven skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen, såvida inte annat följer av 8 §.

3 kap. 8 § Särskilt stöd

Om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov, uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, trots att stöd har getts i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen, ska detta anmälas till rektorn. Detsamma gäller om det finns särskilda skäl att anta att sådana anpassningar inte skulle vara tillräckliga. Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Behovet av särskilt stöd ska även utredas om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation.

Samråd ska ske med elevhälsan, om det inte är uppenbart obehövligt.

Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd.

Bestämmelserna i första–tredje styckena och i 9–12 §§ ska inte tillämpas, om en elevs stödbehov bedöms kunna tillgodoses genom en åtgärd till stöd för nyanlända och andra elever vars kunskaper har bedömts enligt 12 c §.

3 kap. 12 a § Definition av nyanländ

Med nyanländ avses i denna lag den som

1. har varit bosatt utomlands,
2. nu är bosatt i landet, och

3. har påbörjat sin utbildning här senare än höstterminens start det kalenderår då han eller hon fyller sju år.

En elev ska inte längre anses vara nyanländ efter fyra års skolgång här i landet.

Som bosatt utomlands anses den som inte anses bosatt i landet enligt 29 kap. 2 §.

3 kap. 12 b § Tillämpningsområde för bestämmelser som rör nyanlända och vissa andra elever

Bestämmelserna i 12 c–12 f §§ gäller endast i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan.

3 kap. 12 c § Bedömning av en elevs kunskaper

En nyanländ elevs kunskaper ska bedömas om en sådan bedömning inte är uppenbart onödig.

Om det behövs ska en sådan bedömning göras även för en elev som

1. har varit bosatt utomlands och som har påbörjat sin utbildning här senast vid höstterminens start det kalenderår då han eller hon fyller sju år, eller
2. efter skolgång i Sverige har varit bosatt utomlands och där efter har återvänt till Sverige för att återuppta sin utbildning här.

Rektorn ansvarar för att bedömningar görs enligt första och andra styckena.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om underlag för sådana bedömningar.

3 kap. 12 d § Bedömning av en elevs kunskaper

En bedömning enligt 12 c § ska göras skyndsamt. För en nyanländ elev och för en elev som avses i 12 c § andra stycket 2 ska bedömningen göras i sådan tid att beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp kan fattas enligt 12 e §. För en elev som avses i 12 c § andra stycket 1 ska bedömningen göras senast inom två månader från det att eleven har tagits emot inom skolväsendet i någon av de skolformer som anges i 12 b §.

Resultatet av en bedömning enligt 12 c § ska beaktas vid beslut enligt 12 e § samt vid planering av undervisningen och vid fördelning av undervisningstiden.

3 kap. 12 e § Placering i årskurs och undervisningsgrupp

En nyanländ elev och en elev, vars kunskaper har bedömts enligt 12 c § andra stycket 2 ska placeras i den årskurs som är lämplig med hänsyn till elevens ålder, förkunskaper och personliga förhållanden i övrigt.

Rektorn ska besluta om en sådan elevs placering i årskurs så snart som möjligt och senast inom två månader från det att eleven har tagits emot inom skolväsendet i någon av de skolformer som anges i 12 b §. Eleven ska inom samma tid placeras i den undervisningsgrupp som eleven normalt ska tillhöra.

3 kap. 12 f § Förberedelseklass

Rektorn får besluta att en elev vars kunskaper bedömts enligt 12 c § delvis ska undervisas i förberedelseklass, om eleven saknar tillräckliga kunskaper i svenska för att kunna tillgodogöra sig den ordinarie undervisningen.

En elevs undervisning i förberedelseklass i ett visst ämne ska avbrytas så snart eleven bedöms ha tillräckliga kunskaper i svenska för att på heltid kunna delta i undervisningen i det ämnet i den undervisningsgrupp som eleven normalt hör till.

En elev får inte ges undervisning i förberedelseklass längre tid än två år.

4 kap. 3 § Systematiskt kvalitetsarbete

– Huvudmannanivå

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

4 kap. 4 § Systematiskt kvalitetsarbete – Enhetsnivå

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skol-enhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

4 kap. 5 § Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

10 kap. 24 § Hemkommunens ansvar för utbildning i grundskolan

Hemkommunen ansvarar för att utbildning i grundskolan kommer till stånd för alla som enligt denna lag har rätt att gå i grundskolan och som inte fullgör sin skolgång på annat sätt.

Skyldigheten enligt första stycket ska fullgöras genom att hemkommunen anordnar grundskola i den omfattning som krävs för att bereda utbildning för alla i kommunen som är berörda.

Om det finns särskilda skäl, får hemkommunen komma överens med en annan kommun om att denna i sin grundskola ska ta emot elever vars grundskoleutbildning hemkommunen ansvarar för.

11 kap. 24 § Hemkommunens ansvar för utbildning i grundsärskolan

Hemkommunen ansvarar för att utbildning i grundsärskolan kommer till stånd för alla som enligt denna lag har rätt att gå i grundsärskolan och inte fullgör sin skolgång på annat sätt.

Skyldigheten enligt första stycket ska fullgöras genom att hemkommunen

1. anordnar grundsärskola i den omfattning som krävs för att bereda utbildning för alla i kommunen som är berörda, eller
2. kommer överens med en annan kommun att den i sin grundsärskola ska ta emot de elever som hemkommunen ansvarar för.

17 kap. 3 § Gymnasieskolans introduktionsprogramms syften

Utöver vad som gäller för all gymnasieutbildning enligt 15 kap. 2 § är syftet med

- *preparandutbildning* att elever som fullföljt årskurs 9 i grundskolan utan att ha uppnått behörighet till ett visst nationellt program ska uppnå sådan behörighet,

- *programinriktat individuellt val* att elever ska få en utbildning som är inriktad mot ett nationellt yrkesprogram och att de så snart som möjligt ska kunna antas till det programmet,
- *yrkesintroduktion* att elever ska få en yrkesinriktad utbildning som underlättar för dem att etablera sig på arbetsmarknaden eller som leder till studier på ett yrkesprogram,
- *individuellt alternativ* att elever ska gå vidare till yrkesintroduktion, annan fortsatt utbildning eller till arbetsmarknaden, och
- *språkin introduktion* att ge nyanlända ungdomar en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket, vilken möjliggör för dem att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning.

17 kap. 12 § Vilka ungdomar som språkin introduktion står öppen för

Språkin introduktion står öppen för nyanlända ungdomar som inte har de godkända betyg som krävs för behörighet till ett yrkesprogram enligt 16 kap. 30 § och som behöver en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket för att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning. Om det finns särskilda skäl får även andra elever gå språkin introduktion.

17 kap. 16 § Skyldighet att erbjuda utbildning på gymnasieskolans introduktionsprogram

Hemkommunen ansvarar för att alla behöriga ungdomar i hemkommunen erbjuds preparandutbildning, yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkin introduktion.

Utöver det som följer av första stycket ansvarar hemkommunen för att elever från grundsärskolan erbjuds yrkesintroduktion och individuellt alternativ, om de önskar sådan utbildning. Hemkommunen behöver dock inte erbjuda sådan utbildning om det med hänsyn till elevens bästa finns synnerliga skäl att inte göra det.

Hemkommunen får erbjuda språkin introduktion enligt 17 kap. 12 § till elever som tillhör gymnasiesärskolans målgrupp.

Skolförordningen (2011:185)

5 kap. 4 § Studiehundledning på modersmålet i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan

En elev ska få studiehundledning på sitt modersmål, om eleven behöver det.

En elev som ska erbjudas modersmålsundervisning och som före sin ankomst till Sverige har undervisats på ett annat språk än modersmålet får ges studiehundledning på det språket i stället för på modersmålet, om det finns särskilda skäl.

5 kap. 5 a § Undervisning i förberedelseklass för nyanlända och vissa andra elever

Undervisning i förberedelseklass enligt 3 kap. 12 f § skollagen (2010:800) ska så långt som möjligt i fråga om såväl lokaler som verksamhet bedrivas i nära anslutning till annan undervisning.

9 kap. 4 a § Prioriterad timplan

En nyanländ elev eller en annan elev vars kunskaper bedömts enligt 3 kap. 12 c § skollagen (2010:800) får ges mer undervisning i svenska eller svenska som andraspråk än övriga elever i samma årskurs hos huvudmannen genom en omfördelning av den undervisningstid huvudmannen beslutat enligt 4 § (prioriterad timplan).

Ett beslut om prioriterad timplan får fattas om det behövs för att eleven så snart som möjligt ska kunna tillgodogöra sig undervisningen i den undervisningsgrupp som eleven normalt hör till. En elev får omfattas av prioriterad timplan under högst ett år och eleven får inte under denna tid ges mindre undervisning totalt än andra elever i samma årskurs hos huvudmannen.

Rektorn beslutar om prioriterad timplan.

Gymnasieförordningen (2010:2039)

6 kap. 7 § Språkintrudktion

Inför mottagande av en elev till språkintrudktion ska huvudmannen i god tid göra en bedömning av elevens språkkunskaper. Huvudmannen ska fortlöpande bedöma elevens kunskapsutveckling i övriga ämnen för att eleven så snart som möjligt ska komma vidare i sin utbildning.

6 kap. 8 § Språkintröduktion

Språkintröduktion ska innehålla undervisning i grundskoleämnen svenska eller svenska som andraspråk.

I övrigt ska språkintröduktion utformas utifrån den bedömning som ska göras enligt 7 § och innehålla de ämnen och kurser som eleven behöver för sin fortsatta utbildning. Utbildningen får innehålla grundskoleämnen som eleven inte har godkända betyg i och kurser i gymnasieämnen.

Språkintröduktion får kombineras med utbildning i svenska för invandrare och motsvarande utbildning vid folkhögskola enligt 24 kap. skollagen (2010:800). Även andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling får ingå i utbildningen.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (SKOLFS 2010:37)¹¹³

2.8 Rektorns ansvar

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

[...]

- undervisningen och elevhälsans verksamhet utformas så att eleverna får det särskilda stöd och den hjälp de behöver,
[...]
- resursfördelningen och stödåtgärderna anpassas till den värdering av elevernas utveckling som lärare gör,
[...]
- personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter,
[...]

113 Av avsnitt 2.8 i Lgrsär11, Lspec11 och Lsam11 framgår att motsvarande gäller för grundsärskolan, specialskolan och sameskolan (SKOLFS 2010:255, SKOLFS 2010:250 och SKOLFS 2010:251).

Läroplan för gymnasieskolan (SKOLFS 2011:144)¹¹⁴

2.6 Rektorns ansvar

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

[...]

- lärarna anpassar undervisningens uppläggning, innehåll och arbetsformer efter elevernas skiftande behov och förutsättningar,
[...]
- skolan i dialog med eleven upprättar en individuell studieplan för varje elev och reviderar den vid behov,
- lärare och annan personal får möjligheter till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter,
[...]

¹¹⁴ Av avsnitt 2.6 i Lgysär13 framgår att motsvarande gäller för gymnasieskolan (SKOLFS 2013:148).

De allmänna råden om utbildning för nyanlända elever syftar till att stödja arbetet med mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever. Råden är rekommendationer om hur kommuner och skolor kan eller bör handla och är tänkta att fungera som ett praktiskt och stödjande redskap i arbetet.

Vissa avsnitt gäller för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan, medan andra är riktade mot gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Råden kan också ge viss vägledning för arbetet med nyanlända elever i förskoleklassen och fritidshemmet.

Skolverket

www.skolverket.se